

Павлов Ю.В., Плани семінарських занять з дисципліни
"Філософія" для студентів біологічного факультету - К.: ВАТ ПТІ
"Київоргбуд", 2010. - 32 с.

© Ю.В. Павлов, 2010

ЗМІСТ

Загальні положення	4-5
Плани семінарських занять.....	6-26
Вимоги до реферату.....	26-27
Вимоги до опрацювання першоджерел	27
Література.....	28-30
Питання до іспиту.....	30-32

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ФІЛОСОФСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ФІЛОСОФИ ТА МЕТОДОЛОГІЇ НАУКИ

Павлов Ю.В.

**Плани семінарських занять з дисципліни "Філософія"
для студентів біологічного факультету**

*Схвачено на засіданні кафедри
філософії та методології науки
Протокол № 3 від 15.10.2010 р.*

Київ-2010

Навчальний план, відповідно до якого відбувається викладання і вивчення дисципліни "Філософія" студентами бакалаврату географічного факультету, передбачає використання різних форм навчального процесу: лекцій, семінарських занять, самостійної роботи студентів та ін. Кожна з них має специфіку і займає своє особливе місце в освоєнні студентами навчальної дисципліни.

Семінарське заняття, незалежно від того, у якій формі воно проходить - письмова контрольна робота, дискусія, виступ при обговоренні питань, рольова гра тощо — дає можливість студентам проявити свої знання, уточнити те, що складає труднощі для розуміння, вчить виступати перед аудиторією, аргументувати і відстоювати власну позицію. На кожному семінарі для кожного студента принципово важливим є максимально повно показати рівень своєї підготовки, обсяг і глибину знань з відповідної теми. Кредитно-модульна організація навчального процесу, при якій підсумкова оцінка з дисципліни безпосередньо залежить від суми балів, які студент набрав під час її вивчення, кардинально змінює статус семінарського заняття і роль самостійної роботи при підготовці до нього. Саме на семінарах студент, проявляючи знання, працює на підсумкову оцінку. Пропуск хоча б

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

одного з них, або отримання балів, що є меншими за мінімально допустимі, породжує для студента величезні проблеми. Тому так важливо не тільки гарно готуватись до семінарів, а й постійно показувати рівень підготовки.

На семінарські заняття з курсу "Філософія" винесені питання, які акумулюють основні положення змісту цієї навчальної дисципліни. Підготовка до семінару - це, передусім, робота з літературою і конспектом лекцій. До кожного семінарського заняття рекомендується основна і додаткова література. Основна - це підручники, навчальні посібники, енциклопедії, словники. Додаткова - монографії, журнальні статті, брошури. Додаткова література дозволяє глибше і всебічніше осмислити питання і проблеми, що виносяться для обговорення на семінарських заняттях. Оскільки частина рекомендованих джерел витримала не одне видання, різним форматом і в різні роки, особливу увагу слід звертати на рік видання. Крім того, можна користуватись іншими джерелами, якщо в них достатньо повно висвітлені відповідні теми.

Готуючись до семінару, важливо використовувати не один, а декілька підручників, навчальних посібників, словників, статей, тощо. Це дає змогу підійти до розгляду відповідних питань і тем всебічно. Робота з літературою передбачає осмислення прочитаного матеріалу і складання конспекту до кожного питання кожної теми. Завдання не в тому, щоб певні блоки матеріалу з книги перенести у зошит. Важливо

ЗМІСТ

Загальні положення.....	4-5
Плани семінарських занять	6-26
Вимоги до реферату.....	26-27
Вимоги до опрацювання першоджерел	27
Література.....	28-30
Питання до іспиту	30-32

Навчальний план, відповідно до якого відбувається викладання і вивчення дисципліни "Філософія" студентами бакалаврату географічного факультету, передбачає використання різних форм навчального процесу: лекцій, семінарських занять, самостійної роботи студентів та

ін. Кожна з них має специфіку і займає своє особливе місце в освоєнні студентами навчальної дисципліни.

Семінарське заняття, незалежно від того, у якій формі воно проходить - письмова контрольна робота, дискусія, виступ при обговоренні питань, рольова гра тощо - дає можливість студентам проявити свої знання, уточнити те, що складає труднощі для розуміння, вчить виступати перед аудиторією, аргументувати і відстоювати власну позицію. На кожному семінарі для кожного студента принципово важливим є максимально повно показати рівень своєї підготовки, обсяг і глибину знань з відповідної теми. Кредитно-модульна організація навчального процесу, при якій підсумкова оцінка з дисципліни безпосередньо залежить від суми балів, які студент набрав під час її вивчення, кардинально змінює статус семінарського заняття і роль самостійної роботи при підготовці до нього. Саме на семінарах студент, проявляючи знання, працює на підсумкову оцінку. Пропуск хоча б одного з них, або отримання балів, що є меншими за мінімально допустимі, породжує для студента величезні проблеми. Тому так важливо не тільки гарно готуватись до семінарів, а й постійно показувати рівень підготовки.

На семінарські заняття з курсу "Філософія" винесені питання, які акумулюють основні положення змісту цієї навчальної дисципліни. Підготовка до семінару - це, передусім, робота з літературою і конспектом лекцій. До кожного семінарського заняття рекомендується основна і додаткова література. Основна - це підручники, навчальні посібники, енциклопедії, словники. Додаткова - монографії, журнальні статті, брошури. Додаткова література дозволяє глибше і всебічніше осмислити питання і проблеми, що виносяться для обговорення на семінарських заняттях. Оскільки частина рекомендованих джерел витримала не одне видання, різним форматом і в різні роки, особливу увагу слід звертати на рік видання. Крім того, можна користуватись іншими джерелами, якщо в них достатньо повно висвітлені відповідні теми.

Готуючись до семінару, важливо використовувати не один, а декілька підручників, навчальних посібників, словників, статей, тощо. Це дає змогу підійти до розгляду відповідних питань і тем всебічно. Робота з літературою передбачає осмислення прочитаного матеріалу і складання конспекту до кожного питання кожної теми. Завдання не в тому, щоб певні блоки матеріалу з книги перенести у зошит. Важливо зрозуміти суть прочитаного, головне відділити від другорядного, розібратися у визначеннях, усвідомити специфіку підходів і трактувань та бути здатним це аргументовано відтворити усно чи письмово. Потрібно вчитись орієнтуватись у палітрі філософських шкіл,

концепцій, напрямів, проводити історичні і логічні паралелі, самостійно робити висновки, переконливо відстоювати власну позицію. Під час усних виступів важливо демонструвати вільне володіння матеріалом, а не просто читати те, що записане у конспекті. Показувати обсяг і глибину знань, вміння критично аналізувати філософські ідеї, погляди, теорії.

***

Під час вивчення дисципліни кожен студент обов'язково готує реферат на одну з тем, які подаються в планах семінарських занять у частині "Завдання для самостійної роботи". Все, що стосується вибору теми і написання реферату, детально представлено в розділі "Вимоги до реферату".

Важливою складовою оволодіння студентами навчальною дисципліною є обов'язкове ознайомлення кожного мінімум з двома першоджерелами - текстами, авторами яких є видатні фахівці в галузі філософії. Вимоги щодо освоєння студентами цього пласту матеріалу представлені в розділі "Вимоги до опрацювання першоджерел".

ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

МОДУЛЬ 1 ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ

Семінар 1. Філософія, коло її проблем, роль в житті суспільства і людини

План

1. Сутність і структура світогляду. Його основні історичні типи.
2. Специфіка філософії як знання і світогляду
3. Проблема методу у філософії. Історичні форми постановки і вирішення основного філософського питання.
4. Місце і роль філософії в житті суспільства і людини.

Література

Основна

1. Введение в философию: Учеб. пособие для вузов / Авт. кол л.: Фролов И. Т. и др. - 3-е изд., перераб. и доп. - М.: Республика, 2003. -- С. 7-36.

2. Петрушенко В. Л. Філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти III-IV рівнів акредитації. 2-ге видання, виправлене і доповнене. - Львів: Новий світ - 2000, Магнолія плюс, 2003. - С. 18-36.

3. Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. Навчальний посібник. Видання друге, перероблене та доповнене. - К.: Центр навчальної літератури, Інкос, 2006. - С. 8-24.

4. Причепій С.М., Черній А.М., Чекаль Л.А. Філософія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. - К.: Академвидав, 2006. - С. 9-35.

5. Філософія: Навч. посіб. / Л. В. Губерський, І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко та ін.; За ред. І. Ф. Надольного. 6-те вид., випр. і доп. - К.: Вікар, 2006. - С. 11-22.

Додаткова

• Глядкоу В.А. Философское сознание / В.А. Глядкоу; Рос. акад. наук. Каф. философии. -М.: Б.и., 1998.

• Келигов М. Ю. Философы о философии. - Ростов н/Дону: Свет, 1995.

• Мамардашвили М.К. Введение в философию // Мамардашвили М.К. Необходимость себя. Введение в философию: доклады, статьи, философские заметки / Ю.П. Сенокосов (сост., общ. ред.). - М.: Лабиринт, 1996.

• Рассел Б. Проблемы философии. Пер. с англ. / Общ. ред., послесл. и примеч. А. Ф. Грязнова. - М.: Республика, 2000.

» Яковенко Б. В. Что такое философия // Мощь философии - СПб.:Наука, 2000.

Завдання для самостійної роботи

Теми рефератів

1. Сутність і основні функції світогляду.
2. Міфологічний і релігійний світогляди.
3. Специфіка філософського освоєння дійсності.
4. Основні закони діалектики.
5. Структура філософії.

Опрацювання першоджерел

- ° Виндельбанд В. Что такое философия // Виндельбанд В. Избранное: Дух и история / Пер. с нем. - М.: Юристъ, 1995.
- ° Маритен Ж. Философ в мире. - М.: Высшая школа, 1994.
- ° Ортега-и-Гассет Х. Что такое философия? - М.: Наука, 1991. - С. 51-192.
- ° Рассел Б. Что такое философия? // Бертран Рассел. Искусство мыслить / Общ. ред., сост. и предисл. О.А. Назаровой; [Пер. с англ. Козловой Е.Н. и др.]. - М.: Идея-Пресс, Дом интеллектуальной книги, 1999.
- ° Хайдеггер М. Что такое философия? // Вопросы философии. - 1993.- №8.

Семінар 2. Антична філософія План

1. Передумови виникнення і специфіка функціонування античної філософії.
2. Досократичний етап античної філософії.
3. Висока класика античності (Сократ, Платон, Арістотель).
4. Основні ідеї і філософські школи епохи еллінізму.

Література

Основна

1. Асмус В.Ф. Античная философия: - 3-е изд. - М.: Высшая школа, 2001. - С. 7-14, 68-124.
2. Історія філософії: Словник / За заг. ред. В.І. Ярошовця. - К.: Знання України, 2006. - С. 78-178.
3. Петрушенко В. Л. Філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти III-IV рівнів акредитації. 2-ге видання, виправлене і доповнене. - Львів: Новий світ - 2000, Магнолія плюс, 2003.-С. 59-76.
4. Філософія: Навч. посіб. / Л. В. Губерський, І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко та ін.; За ред. І. Ф. Надольнот. - б-те вид., випр. і доп. - К.: Вікар, 2006. - С. 29-39.
5. Чанышев А.Н. Курс лекций по древней и средневековой философии: Учеб. пособие для вузов. - М.: Высшая школа, 1991. - С. 74-92.

Додаткова

- Адо П. Что такое античная философия / Перевод с французского В. П. Гайдамака. - М.: Издательство гуманитарной литературы, 1999.
- Васильева Т. В. Путь к Платону. Любовь к мудрости или мудрость любви. - М.: Логос, 1999.
- Гомперц Т. Греческие мыслители. - СПб: Алетейя, 1999.
- Мамардашвили М. Лекции по античной философии. - М.: Аграф, 2002.
- Пролеев С.В. История античной философии. - М.: Реал-бук; К.: Ваклер, 2001.

Завдання для самостійної роботи

Теми рефератів

1. Загальна характеристика античної філософії.
2. Античне розуміння діалектики.
3. Сутність полеміки Сократа з софістами.
4. Основні ідеї філософського вчення Платона.
5. Система категорій Арістотеля.

Опрацювання першоджерел

- ° Аврелій Марк. Наодинці з собою. - Сімферополь: Реноме. 1998.
- ° Арістотель, Політика / Пер. з давньогр. і передм. О. Кислюка. - К.: Основи, 2003. - С. 15-98.
- ° Платон. Держава / Пер. з давньогр. Д. Коваль. - К.: Основи, 2000.-С. 7-106.
- ° Цицерон. Об обов'язанностях. - М.: ЕКСМО-Пресс; Харьков: Фолио, 1998.

Семінар 3. Філософія європейського Середньовіччя і епохи Відродження

План

1. Становлення середньовічної філософії, її релігійний характер.
2. Патристика і схоластика як основні етапи філософії Середньовіччя.
3. Філософія епохи Відродження.

Література

Основна

1. Александрова О. В. Філософія Середніх віків та доби Відродження: Підручник. - К.: Видавець ПАРАПАН, 2002. - С. 16-81, 94-142.
2. Колпстон Ф. История средневековой философии / Пер. с англ, И. Борисовой: Послесл. М. Гарнцева. - М.: Энигма, 1997. - С.72-103, 210-238,253-333.
3. Кондзьолка В. В. Історія середньовічної філософії: Навч. посібник. -Львів: Світ, 2001. - С. 79-117, 198-258.
4. Подольська С.А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. Навчальний посібник. Видання друге, перероблене та доповнене. - К.: Центр навчальної літератури, Інкос, 2006. - С. 46-61.
5. Філософія: Іавч. посіб. і Л. В. Губерський, І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко та ін.; За ред. І. Ф. Надольного. - 6-те вид., випр. і доп. - К.: Вікар, 2006. - С. 39-46.

Додаткова

- Зеньковский В. В. Основы христианской философии. - М.: Канон, 1996.
- Савельева М. Ю. Вера как способ познания действительности: постановка проблемы // Філософська і соціологічна думка. - 1994. - № 3,4.

- Стангене Д. Проблема соотношения разума и веры в средневековой философии // Вопросы философии. - 1999. - № 7.
- Суини М. Лекции по средневековой философии / А. К. Лявданский (авториз. пер. с англ.). - М.: Греко-латинский кабинет Ю.А.Шичалина, 2001.
- Штекль А. История средневековой философии. - Репр. изд. - СПб.: Алетейя, 1996.

Завдання для самостійної роботи

Темы рефератів

1. Загальна характеристика середньовічної філософії.
2. Патристичний етап Середньовіччя.
3. Августин Аврелій і Фома Аквінський - найвидатніші філософи Середніх віків.
4. Особливості середньовічної схоластики.
5. Природничонаукові орієнтири філософії епохи Відродження.

Опрацювання першоджерел

- ° Августин А. Сповідь / Пер. з латини Ю. Мушака. - К.: Основи, 1996. - С.3-102.
- ° Боецій. Розрада від філософії / Пер. з лат. А. Содомора; Передм. В. Кондзьолки. - К.: Основи, 2002. - С. 45-137.
- ° Мак'явеллі Н. Флорентійські хроніки; Державець. / Пер. з іт. А. Перепадя. - К.: Основи, 1998. - С. 393-463.
- ° Роттердамський Е. Похвала Глупоті. Домашні бесіди і Перекл. з латини В. Литвинова, Й. Кобова. - К.: Основи, 1993. - С. 13-106.
- ° Фома Аквінський. Доказательства бытия бога в "Сумме против язычников" и "Сумме теологии". - М.: ИФ РАН, 2000. - С. 33-77.

Семинар 4. Філософія Нового часу

План

1. Натуралістичний і механістичний характер філософії Нового часу.
2. Емпіризм в новоєвропейській філософії. Основні ідеї вчень Ф. Бекона, Т. Гобса, Дж. Локка.
3. Рационалізм в новоєвропейській філософії. Основні ідеї вчень Р. Декарта і Б. Спінози.
4. Французьке просвітництво XVIII століття.

Література

Основна

1. Гусев В. І. Західна філософія Нового часу. XVII - XVIII ст.: Підручник. - 2-ге вид., стереотип. - К.: Либідь, 2000. - С. 13-60, 123-182.
2. Нарский И.С. Западноевропейская философия XVII века: Учебное пособие. - М.: Высшая школа, 1974. - С. 11-270.
3. Петрушенко В.Л. Філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти III-IV рівнів акредитації. 2-ге видання, виправлене і доповнене. - Львів: Новий світ - 2000, Магнолія плюс, 2003. - С. 115-138.
4. Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. Навчальний посібник. Видання друге, перероблене та доповнене. - К.: Центр навчальної літератури, Інкос, 2006. - С. 61-76.
5. Причепій Є.М., Черній А.М., Чекаль Л. А. Філософія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. - К.: Академвидав, 2006. - С. 87-116.

Додаткова

- Гайденко П.П. История новоевропейской философии в ее связи с наукой. - М.: Мысль, 2000.
- Библер В. С. Век Просвещения и критика способности суждения. - М.,: РФО, 1997.
- * Мамардашвили М. К. Картезианские размышления. - М.: Прогресс, 1993.
- ^в Огурцов А. П. Философия науки эпохи Просвещения. - М.: ИФ РАН, 1993.
- * Федоров А. Спиноза: жизнь мудреца. - Ростов н/Д: Феникс, 2000.

Завдання для самостійної роботи

Темі рефератів

1. Загальна характеристика філософії Нового часу.
2. Емпірична традиція новоевропейської філософії.
3. Раціоналістична традиція новоевропейської філософії.
4. Вчення про субстанцію Б. Спінози.
5. Просвітницький ідеал людини.

Опрацювання першоджерел

- ° Бекон Ф. Новый Органон 11 Бекон Ф. Сочинения: В 2-х т. - Т.2. - М.: Мысль, 1972.-С. 7-82.
- ° Гобсс Т. Левиафан // Гобсс Т. Избр.произв: В 2 т. - Т. 2. - М.: Мысль, 1965.-С. 192-378.
- ° Декарт Р. Метафізичні розмисли / Перек. з фр. З. Борисюк та О. Жуковського. - К.: Юніверс, 2000. - С. 21-71.
- ° Лейбниц Г. Монадология // Лейбниц Г. Сочинения: В 4 т. - Т. 1. - М.: Мысль, 1982. - С. 413-429.
- ° Спиноза Б. Этика // Спиноза Б. Сочинения: В 2-х томах. - Т. 2. - СПб.: Наука, 1999. - С. 251-478.

Семінар 5. Німецька класична філософія

План

1. Загальна характеристика німецької класичної філософії.
2. Вчення І. Канта.
3. Суб'єктивний ідеалізм І. Фіхте. Об'єктивний ідеалізм Ф. Шеллінга.
4. Філософська система Г. Гегеля. Теорія діалектики.
5. Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха.

Література

Основна

1. Введение в философию: Учеб. пособие для вузов / Авт. колл.: Фролов И. Т. и др. - 3-е изд., перераб. и доп. -М.: Республика, 2003. - С. 93-107.
2. Історія філософії: Підручник / Ярошовець В.І., Бичко І.В., Бугров В.А. та ін.; За ред. В.І. Ярошовця. - К.: Видавець ПАРАПАН, 2002.-С. 333-353, 387-407.
3. Кузнецов В.Н. Немецкая классическая философия: Учеб. / В. Н. Кузнецов. -2-е изд., испр. и доп. - М.: Высшая школа, 2003. - С. 9- 68,215-295,306-357.
4. Кушаков Ю.В. Нариси з історії німецької філософії Нового часу: Навчальний посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. - С. 53-176, 313-371, 515-539.
5. Петрушенко В.Л. Філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти ПІ-ІУ рівнів акредитації.

2-ге видання, виправлене і доповнене. - Львів: Новий світ - 2000, Магнолія плюс, 2003.-С. 141-160.

Додаткова

- ⁹ Гулыга А. В. Немецкая классическая философия. - М.: Мысль, 1936.
- Гулыга А. В. Философские биографии: (Кант, Гегель, Шеллинг). - 3-е изд., испр. - М.: Соратник, 1994.
  - Овсянников М. Ф. Гегель. - М.: Мысль, 1971.
  - Суслова Л.А. Философия Иммануила Канта. - М.: Просвещение, 1991.

Завдання для самостійної роботи

Теми рефератів

1. Німецька класична філософія як вершина філософського раціоналізму.
2. Особливості гносеології І. Канта.
3. Філософські концепції І. Фіхте і Ф. Шеллінга.
4. Діалектика Г. Гегеля.
5. Антропологізм філософського вчення Л.Фейербаха.

Опрацювання першоджерел

- ° Гегель Г. Кто мыслит абстрактно? // Гегель Г Работы разных лет. В 2-х томах. - Т.1. - М.: Мысль, 1970.
- ° Гегель Г Наука логики. В 3-х томах. - Т.1. - М.: Мысль, 1970. - С. 95-138.
- ° Кант І. Пролегомени до кожної майбутньої метафізики, яка може постати як наука / Переклад з нім., вступ, ст., комент. і примітки В.Терлецького. - К.: ППС-2002, 2005.
- ° Энгельс Ф. Людвиг Фейербах и конец классической немецкой философии: С приложением: К.Маркс "Тезисы о Фейербахе". - М.: Политиздат, 1981.
- ° Фейербах Л. Основные положения философии будущего // Фейербах Л. Избр. философ., произв. В 3 т. - Т.1. - М.: Госполитиздат, 1955.-С. 134-204.

Семінар 6. Некласична європейська філософія План

1. Класична і некласична парадигми в філософії, їх порівняльна характеристика.

2. Сцієнтична модель філософування: позитивізм і неопозитивізм.
3. Антропологічний напрям ("філософія життя", фрейдизм, екзистенціалізм).
4. Релігійний напрям (неотомізм, персоналізм).

Література

Основна

1. Введение в философию: Учеб. пособие для вузов / Авт. колл.: Фролов И. Т. и др. - 3-е изд., перераб. и доп. М.: Республика, 2003. - С. 116-128.
2. Історія філософії: Підручник / Ярошовець В.І., Бичко І.В., Бугров В.А. та ін.; За ред. В.І. Ярошовця. - К.: Видавець ПАРАПАН, 2002. - С. 537-568.
3. Петрушенко В.Л. Філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти III-IV рівнів акредитації. 2-ге видання, виправлене і доповнене. - Львів: Новий світ -2000, Магнолія плюс, 2003.-С. 163-204.
4. Філософія: Навч. посіб. / Л. В. Губерський, І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко та ін.; За ред. І. Ф. Надольного. - 6-те вид., випр. і доп. - К.: Вікар, 2006.-С. 78-121.
5. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: Підручник / В. Г. Кремін, В. В. Ільїн. - К.: Книга, 2005. - С. 232-271, 284-308, 342-355.

Додаткова

- Автономова Н. С. Фрейд в Европе и в России: парадоксы "второго пришествия" // Вопросы философии. - 1999. - № 3.
- История современной зарубежной философии: Компаративистский подход: Учебное пособие. - СПб: Лань, 1997.
- Руткевич А. М. Научный статус психоанализа // Философские науки. - 2000. - № 2.
- Современная западная философия: Словарь / Сост. и отв. ред. В.С. Малахов, В.П. Филатов. - 2-е изд., перераб. и доп. - М.: ТОН-Остожье, 1998.

• Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями: Хрестоматія / Міжнародний фонд "Відродження" / С.Л. Удовік (ред.), В.В. Лях (упоряд.), В.С. Пазенок (упоряд.). - К.: Ваклер, 1996.

Завдання для самостійної роботи

Теми рефератів

1. 2. Рационалізм та ірраціоналізм як філософські парадигми.
3. Основні характеристики "філософії життя". Філософський контекст вчення З. Фрейда. Екзистенційні пошуки Ж-П. Сартра
4. і А. Камю. Позитивістські варіанти розвитку філософії як
5. "справжньої" науки.

Опрацювання першоджерел

- ° Бергсон А. Творческая эволюция / Пер. с франц. - М.: Канон- пресс, Кучково поле, 1998. - С. 33-193.
- ° Кьеркегор С. Страх и трепет. - М.: Республика, 1993.
- ° Піцше Ф. По той бік добра і зла. Генеалогія моралі і Пер. з нім. А. Оноїпко. - Львів: Літопис, 2002. - С. 5-184.
- ° Фрейд З. Введение в психоанализ // Психоаналитические этюды і Составление Д. И. Донского, В. Ф. Круглянского. Послесловие В. Т. Кондратенко, - Минск.: ООО "Попурри", 1998. - С. 5-179.
- ° Шопенгауэр А. Свобода воли и нравственность / Общ. ред. А.А. Гусейнова и А. П. Скрипника. - М.: Республика, 1992. - С. 46-259.

Семінар 7. Філософська думка в Україні План

1. Філософська думка Києворуської доби.
2. Становлення і функціонування професійної філософії у Києво-Могилянській академії.
3. Філософське вчення Г. Сковороди.
4. Філософія українського романтизму.
5. Українська філософія ХХ століття.

Література

Основна

1. Горський В.С. Історія української філософії. Курс лекцій: Навчальний посібник. - К.: Наукова думка, 1997. - С. 25-104, 203-250.
2. Історія української філософії: Підручник. - К.: Академвидав, 2008. - С. 72-127, 271-282, 548-577.
3. Історія філософії: Підручник / Ярошовець В. І., Бичко І. В., Бугров В. А. та ін.; За ред. В.І. Ярошовця. - К.: Видавець ПАРАПАН, 2002. - С. 323-458.
4. Історія філософії України. Навч. посібник / Упорядники М.Ф. Тара-сенко, М. Ю. Русин, А. К. Бичко та ін.-К.: Либіда, 1994.-С. 22-68, 138-195,
5. Федів Ю. О., Мозгова Н. Г. Історія української філософії: Навчальний посібник. - К.: Україна, 2000. - С. 5-36, 111-137, 389-429.

Додаткова

- Давньоруські любомудри / В. Горський, О. Вдовина, Ю. Завгородній, О. Киричок. - К.: Видавничий дім "КМ Академія", 2004.
- Донцов Д. І. Де шукати наших історичних традицій; Дух нашої давнини. - К.: МАУП, 2005.
- Захара І. С. Академічна філософія України (XVII - I полов. XVIII ст.) - Львів.: Видавництво Львівського національного університету ім. Івана Франка, 2000.
- Історія української філософії: Хрестоматія / М. В. Кашуба (упоряд.), - Львів.: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2004.
- Табачковський В. Г. У пошуках невтраченого часу: Нариси про творчу спадщину українських філософів-шестидесятників / Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. - К.: Видавець ПАРАПАН, 2002.
- Філософська думка в Україні: Бібліографічний словник і В.С. Горський, М, Л. Ткачук, В. М. Нічик та ін. - К.: Пульсари, 2002.

Завдання для самостійної роботи

Теми рефератів

1. Особливості становлення філософської думки у Київській Русі.
2. Г. Сковорода: "Світ ловив мене, але не спіймав".
3. "Філософія серця" П. Юркевича.
4. Академічна філософія в Україні в XIX столітті.

5. Еволюція філософських поглядів П. Копніна.

Опрацювання першоджерел

° Грушевський М. Нарис історії Київської землі від смерті Ярослава до кінця XIV ст. - К.: Наукова думка, 1991.

° Прокопович Ф. Про риторичне мистецтво // Прокопович Ф. Філософські твори в 3-х т. - Т. 1. - К.: Либідь, 1979.

° Сковорода Г. Наркіс. Разглягол о том: узнай себя //Сковорода Г. Повне зібрання творів у 2-х т. - Т. 1. - К.: Наукова думка, 1973.

° Україна: Філософський спадок століть. Хроніка 2000. 37-38. - К.: Фонд сприяння розвитку мистецтв, 2000. -С. 147-169.

° Юркевич П.Д. Вибране. / Переклад з російської В. П. Недашківського; упорядкування, передмова й примітки А . Г. Тихолаза. - К.: Абрис, 1993.-С. 73-114.

МОДУЛЬ 2 ТЕОРЕТИЧНА ФІЛОСОФІЯ

Семінар 8. Буття як філософська проблема

План

1. Зміст категорії "буття", її місце у філософуванні. Концепції буття в історії філософії.
2. Категорія субстанції.
3. Філософське розуміння матерії.
4. Рух, простір і час як категоріальні визначення буття.

Література

Основна

1. Введение в философию: Учеб. пособие для вузов / Авт. колл.: Фролов И. Т. и др. - 3-е изд., перераб. и доп. - М.: Республика, 2003. - С. 340-390.

2. Подольська С.А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. Навчальний посібник. Видання друге, перероблене та доповнене. - К.: Центр навчальної літератури, Інкос, 2006. - С.254-275.

3. Філософія: Навч. посіб. / Л. В. Губерський, І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко та ін.; За ред. І. Ф. Надольного. - 6-те вид., випр. і доп. - К.: Вікар, 2006. - С. 135-142.

4. Філософія. Курс лекцій: Навч. посібник (Бичко І. В., Табачковський В. Г., Горак Г. І. та ін. - 2-е вид. - К.: Либідь, 1994. - С. 315-329, 350-368.

5. Філософський енциклопедичний словник / НАН України; Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди / В.І. Шинкарук (голова редкол.). - К.: Абрис, 2002. - С. 68-69, 251-252, 430.

Додаткова

⁹ Вязовкин В.С., Тузова Т. М. Бытие и мышление. - Минск: ООО "Попурри", 2000.

- Гайденко П.П. Прорыв к трансцендентному. Новая онтология XX века. - М.: Республика, 1997.

- Губин В. Д. Онтология. Проблема бытия в современной европейской философии. - М.: Российский государственный гуманитарный университет, 1998.

- Мамлеев Ю.В. Судьба бытия // Вопросы философии. - 1993. - № 11.

- Станишевский О.Б. Аритмология (Введение в онтологию): Бесконечность и рефлексивная сущность Бытия. - Таганрог: ТРТУ, 2003.

Завдання для самостійної роботи

Теми рефератів

1. Співвідношення понять "буття", "небуття", "ніщо".
2. Основні форми буття.
3. Монізм і плюралізм як філософські принципи.
4. Еволюція поглядів на матерію в історії філософії.
5. Фізичні і суспільні виміри простору і часу.

Опрацювання першоджерел

⁰ Маслоу А. Психология бытия. - М.: Рефл-бук, 1997.

- ° Сартр Ж-П. Бытие и ничто. Опыт феноменологической онтологии / В.И. Колядко (пер.). - М.: Республика, 2004. - С. 28- 196.

- ° Хайдеггер М. Время и бытие: Статьи и выступления: Пер. с нем. - М.: Республика, 1993. - С.391-406.

Семінар 9. Свідомість як відображення і діяльність

План

1. Поняття відображення. Основні рівні і форми відображення.
2. Основні характеристики свідомості, її структура і механізм функціонування.
3. Свідомість і форми психічної активності людини: мислення, пам'ять, емоції, воля.
4. Взаємозв'язок індивідуальної, групової і суспільної свідомості. Сутність і структура суспільної свідомості.

Література

Основна

1. Введение в философию: Учеб. пособие для вузов / Авт. колл.: Фролов И. Т. и др. - 3-е изд., перераб. и доп. - М.: Республика, 2003. - С. 431-451.
2. Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. Навчальний посібник. Видання друге, перероблене та доповнене. - К.: Центр навчальної літератури, Інкос, 2006. - С. 279-297.
3. Причепій С.М., Черній А.М., Чекаль Л. А. Філософія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. - К.: Академвидав, 2006. - С. 286-302.
4. Філософія: Навч. посіб. і Л. В. Губерський, І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко та ін.; За ред. І. Ф. Надольного. - 6-те вид., випр. і доп. — К.: Вікар, 2006. - С. 143-155.
5. Філософія: Підручник / Бичко І. В., Бойченко І. В., Табачковський В. Г. та ін. - 2-ге вид., стереотип. - К.: Либідь, 2002. - С. 144-161.

Додаткова

- Гнатюк Л.В. Сознание как энергетическая система: Введение в философию настоящего. - Сумы: Университетская книга, 1999.
  - Лурия А. Р. Язык и сознание / Е.Д. Хомская (ред.). - 2-е изд. - М.: Изд-во МГУ, 1998.
  - Прист С. Теории сознания / А.Ф. Грязнов (пер.с англ.и предисл.). - М.: Идея-Пресс, 2000.
  - Савельева М.Ю. Введение в метатеорию сознания. - К.: Видавець ПАРАПАН, 2002.
- ® Субъект, познание, деятельность / И.Т. Касавин (отв. ред.). - М.: Канон +, 2002.

Завдання для самостійної роботи

Теми для рефератів

1. Біологічні передумови і соціальні чинники виникнення і розвитку свідомості.
2. Феномен ідеального.
3. Зміст і співвідношення понять "свідоме", "підсвідоме", "несвідоме".
4. Свідомість як діяльність.
5. Феномен штучного інтелекту.

Опрацювання першоджерел

- ° Фрейд З. Остроумие и его отношение к бессознательному; Страх; Тотем и табу: Сборник / Пер. с нем. Я. М. Когана; М. В. Вульфа; Худ. обл. М. В. Драко. - Минск.: ООО "Попурри", 1998. - С. 161-240.
- ° Фромм Э. Психоанализ и религия; Искусство любить; Иметь или быть?: Пер. с англ. - К.: Ника-Центр, 1998. - С. 11-94.
- ° Юнг К. Г. Критика психоанализа: Пер.с нем. и англ.. - СПб.: Гуманитарное агентство "Академический проект", 2000. - С.58-167.

Семінар 10. Проблема людини у філософії План

1. Співвідношення понять "людина", "індивід", "індивідуальність", "особистість".
2. Основні концепції походження людини (релігійна, еволюційна, космологічна). Сутність і основні чинники антропосоціогенезу.
3. Специфіка трактування людини у класичній, некласичній і постнекласичній філософії.
4. Життя, смерть і безсмертя як виміри буття людини у світі.

Література

Основна

1. Андрущенко В.П., Губерський Л.В., Михальченко М.І. Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія: Підручник для вищих навч. закл. - 3-тє вид., випр. та доп. - К.: Генеза, 2006. - С. 440-455.
2. Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія. Курс лекцій. - 2-ге вид., випр. і доп. - К.: Генеза, 1996. - С. 174-220.
3. Введение в философию: Учеб. пособие для вузов / Авт. колл.: Фролов И. Т. и др. - 3-е изд., перераб. и доп. - М., 2003. - С. 406-430.

4. Причепій Є.М., Черній А.М., Чекаль Л. А. Філософія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. - К.: Академвидав, 2006. - С. 342-367.

5. Філософія: Навч. посіб. / Л. В. Губерський, І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко та ін.; За ред. І. Ф. Надольнош. - 6-те вид., випр. і доп. - К.: Вікар, 2006. - С. 304-325.

Додаткова

- Аггаци Э. Человек как предмет философии // Вопросы философии. - 1989.-№ 2.

- Гудінг Д., Леннокс Дж. Людина та її світогляд: пер. з рос. - К.: Українське Біблійне Товариство, 2007

- Гуревич П. С. Философия человека. - М.: ИФ РАН, 2001.

- Попович М.В. Раціональність і виміри людського буття. - К.: Сфера, 1997.

- Человек: мыслители прошлого и настоящего о его жизни, смерти и бессмертии. - М.: Республика, 1995.

Завдання для самостійної роботи

Теми рефератів

1. Антропоцентризм філософської рефлексії.

2. Духовний світ особистості: структура і шляхи формування.

3. Діалектика свободи і відповідальності у життєдіяльності людини.

4. Взаємозв'язок біологічного і соціального в людині,

5. Феномен відчуження.

Опрацювання першоджерел

- ° Бердяев Н.А. О назначении человека. - М.: Республика, 1993.

- ° Камю А. Бунтующий человек. Философия. Политика. Искусство: Пер. с фр. - М.: Политиздат, 1990.

- ° Фромм Э. Бегство от свободы / Г.Ф. Швейник (пер.). - 2. изд. - М.: Прогресс, 1995.

- ° Шарден Тейяр де. Феномен человека / Н.А. Садовский (пер. с фр.), А.С. Раутиан (предисл. и прим.). -М.: Устойчивый мир, 2001.

Семінар 11. Суспільство: основи філософського аналізу

План

1. Суспільство і природа як синергетичні підсистеми об'єктивної реальності. Проблема побудови теоретичної моделі суспільства (натуралізм, ідеалізм, матеріалізм).

2. Виробництво - основа функціонування суспільства. Види виробництва. Спосіб виробництва матеріальних благ.

3. Поняття суб'єкта суспільного розвитку. Рід, народність, нація, клас, народ.

4. Єдність і багатоманітність суспільного розвитку. Проблема його спрямованості.

Література

Основна

1. Андрущенко **В.П.**, Губерський **Л.В.**, Михальченко **М.І.** Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія: Підручник для вищих навч. закл. - 3-тє вид., випр. та доп. - К.: Генеза, 2006. - С.436-478, 501-525.

2. Андрущенко **В.П.**, Михальченко **М.І.** Сучасна соціальна філософія. Курс лекцій. - 2-ге вид., випр. і доп. - К.: Генеза, 1996. - С. 94-173.

3. Введение в философию: Учеб. пособие для вузов / Авт. колл.: Фролов И. Т. и др. - 3-е изд., перераб. и доп. - М., 2003. - С. 485-513.

4. Горак П. Філософія: Курс лекцій - К.: Либідь, 1997. - С. 182-206, 240-269.

5. Подольська С. А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. Навчальний посібник. Видання друге, перероблене та доповнене. - К.: Центр навчальної літератури, Інкос, 2006. - С. 446-475.

Додаткова

• Артемюк Б.Т. Суспільство: свобода і розвиток. - К.: Абрис, 2006.

• Максимов С.І. Особистість і суспільство. - Харків: Торсінг плюс, 1993.

• Парсонс Т. Система современных обществ. - М.: Аспект Пресс, 1998.

• Світ, людина, суспільство: Хрестоматія / Упоряд. **І.П. Арцишев-ська**, Р.А. Арцишевський. - К., Ірпінь: Перун, 1997.

• Социальное знание и социальные изменения. - М: Республика, 2001.

Завдання для самостійної роботи

Теми рефератів

1. Специфіка взаємозв'язку суспільства і природи.
2. Зміст і співвідношення понять "суспільне" і "соціальне".
3. Особливості суспільних законів.
4. Основні підходи до періодизації людської історії.
5. Проблема сенсу історії.

Опрацювання першоджерел

- ° Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму / М. Вебер; Перекл. з німецької О.Тюгорілого. - ІС: Основи, 1994. - С. 37-182.
- ° Маркс К. До критики політичної економії // Маркс К., Енгельс Ф. - Твори. - Т. 13.
- ° Парсонс Т. О структуре социального действия / В.Ф. Чеснокова (общ. ред.), И. Бакштейн (пер.с англ.), С.А. Белановский (общ. ред.). - 2-е изд. - М.: Академический Проект, 2002. - С. 82-184.
- ° Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Том 2. / Пер. з англ. О. Буценка. - К.: Основи, 1994. - С. 91-213.
- ° Локк Дж. Про політичне чи громадянське суспільство. Про початки політичних суспільств. - К.: Основи, 2001.

Семінар 12. Проблема пізнання у філософії План

1. Пізнання як відображення і пізнання як ідеальне конструювання дійсності. Види пізнання (буденне, позанаукове, ненаукове, наукове).
2. Суб'єкт, об'єкт і предмет пізнання. Рівні та форми пізнання.
3. Поняття методології і методу пізнання. Класифікація пізнавальних методів,
4. Істина, її основні характеристики. Основні концепції істини.

Література *Основна*

1. Введение в философию: Учеб. пособие для вузов / Авт. колл.: Фролов И. Т. и др. - 3-е изд., перераб. и доп. - М.: Республика, 2003. - С.452-472.
2. Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. Навчальний посібник. Видання друге, перероблене та доповнене. - К.: Центр навчальної літератури, Інкос, 2006. - С. 354-384.

3. Причепій Є.М, Черній А.М., Чекаль Л. А. Філософія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. ~ К.: Академвидав, 2006. - С. 304-330.

4. Філософія: Навч. посіб. / Л. В. Губерський, І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко та ін.; За ред. І. Ф. Надольного. - 6-те вид., випр. і доп. - К.: Вікар, 2006. - С. 174-197.

5. Філософія: Підручник / Бичко І. В., Бойченко І. В., Табачковський В. Г. та ін. - 2-ге вид., стереотип. - К.: Либідь, 2002. - С. 162-192.

Додаткова

- Возможности и границы познания. - М.: Мысль, 1995.
- Лекторский В.А. Эпистемология классическая и неклассическая. - М.: УРСС, 2001

^В Мамардашвили М. К. Стрела познания: набросок естественно-исторической гносеологии / Ю.П. Сенокосов (ред.). - М.: Языки русской культуры, 1996.

• Микешина Л. А. Философия познания: Полемические главы. - М.: Прогресс-Традиция, 2002.

• Петрушенко В. Л. Філософія знання: онтологія, епістемологія, аксіологія: Монографія. - Львів: Ахіл, 2005.

Завдання для самостійної роботи

Теми рефератів

1. Діалектика суб'єкта і об'єкта в процесі пізнання.
2. Сутність і основні форми агностицизму.
3. Специфіка істини у філософії і науці.
4. Місце творчості та інтуїції в пізнанні людиною світу.
5. Гносеологічні виміри догматизму і релятивізму.

Опрацювання першоджерел

° Рассел Б. Человеческое познание: Его сфера и границы: Пер. с англ. - К.: Ника-центр, 2001. - С. 14-68, 450-530.

° Поппер К. Логика и рост научного знания. - М.: Прогресс, 1983, - С. 34-82.

° Гадамер Х.Г. Что есть истина? // Философская и социологическая мысль. - 1992. - № 5.

° Фейерабенд П. Избранные труды по методологии науки: Переводы с англ. и нем. / Общ. ред. и авт. вступ, ст. И. С. Нарский. - М.: Прогресс, 1986.-С. 467-523.

Семінар 13. Філософія науки

План

1. Наука як складне соціальне утворення. Особливості і форми наукового пізнання.
2. Основні етапи розвитку науки (класична, некласична, постнекласична). Поняття наукової парадигми.
3. Специфіка філософського осмислення науки. Філософські проблеми науки.
4. Місце і роль науки у функціонуванні суспільства.

Літерату

ра

Основна

1. Введение в философию: Учеб. пособие для вузов / Авт. колл.: Фролов И. Т. и др. - 3-е изд., перераб. и доп. - М.: Республика, 2003. - С. 553-564.
2. Кохановский В.П. Философия и методология науки: Учебник для высших учебных заведений. - Ростов-н / Д.: Феникс, 1999. - С. 5-58, 167-208.
3. Лешкевич Т. Г. Философия науки: традиции и новации: Учебное пособие для вузов. М.: Издательство "ПРИОР", 2001. - С. 30-92, 102-132.
4. Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. Навчальний посібник. Видання друге, перероблене та доповнене. - К.: Центр навчальної літератури, Інкос, 2006. - С. 415-437.
5. Філософія: Навч. посіб. / Л. В. Губерський, І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко та ін.; За ред. І. Ф. Надольного. - 6-те вид., випр. і доп. - К.: Вікар, 2006. - С. 199-210, 402-416.

Додаткова

- Аршинов В.И. Синергетика как феномен постнеклассической науки. - М.: ИФ РАН, 1999.

• Микешина Л.А. Философия. Методология. Наука. - М.: Прометей, 2004.

• Лук'янець В.С., Кравченко О.М., Озадовська Л.В. Сучасний науковий дискурс: Оновлення методологічної культури / Благодійна організація "Центр практичної філософії"; НАН України; Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди. - К.: 2000.

• Степин В.С. Теоретическое знание. - М.: Прогресс-Традиция, 2000.

® Философия науки: Общие проблемы познания. Методология естественных и гуманитарных наук. Хрестоматия. - М.: Прогресс-Традиция; Флинта, 2005.

Завдання для самостійної роботи

Теми рефератів

1. Філософія і наука: спільне і відмінне.
2. Форми наукового пізнання.
3. Наука як вид духовного виробництва.
4. Наукові революції і зміна типів раціональності.
5. Сучасні соціокультурні орієнтири науки.

Опрацювання першоджерел

° Гуссерль Э. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология II Вопросы философии. - 1992. - №7.

° Ортега-и-Гассет Х. Вокруг Галилея // Ортега-и-Гассет Х. Избранные труды. - М.: Инфра-М, 2000.

° Кун Т. Структура научных революций: Пер. с англ. / Т. Кун; Сост. В. Ю. Кузнецов. - М.: ООО "Издательство АСТ", 2001. - С. 13-223.

ВИМОГИ ДО РЕФЕРАТУ

Навчальний процес по курсу "Філософія" передбачає написання кожним студентом протягом кожного начального семестру одного реферату з обов'язковим захистом його.

До кожного семінарського заняття пропонуються відповідні теми рефератів. Студенти вибирають їх самостійно - за власним бажанням. Студент має можливість вибрати заздалегідь тему реферату, що відноситься до одного з семінарських занять, і виступити з цим матеріалом на даному семінарі. Існує інший варіант - реферат "захищається" на

останньому семінарському занятті в семестрі. Студент має також можливість самостійно вибрати тему для реферування поза пропонованою в даній брошурі тематикою, обов'язково узгодивши її попередньо з викладачем.

Реферат має включати такі структурні блоки:

1. Вступ.
2. Основна частина (розділи, підрозділи).
3. Висновки.
4. Список використаної літератури.

За відсутності зазначених структурних блоків у рефераті він повертається студенту на доопрацювання.

В рефераті необхідно максимально повно розкрити тему, показати основні підходи до її осмислення, зв'язок з теорією і практикою. Бажано формулювати власне ставлення до питань, які розглядаються.

На титульній сторінці реферату мають бути вказані його тема; прізвище, ім'я, по-батькові студента; назва факультету; курс і група. Всі реферати пишуться (від руки) українською мовою на аркушах формату А4. Обсяг - не менше 10 сторінок тексту. Поля: зліва, зверху, знизу - 2 см., зправа - 1 см. Нумерація проставляється в верхньому правому кутку, починаючи з другої сторінки.

ВИМОГИ ДО ОПРАЦЮВАННЯ ПЕРШОДЖЕРЕЛ

Під час вивчення дисципліни "Філософія" кожен студент обов'язково повинен прочитати і законспектувати мінімум два першоджерела. Назви цих праць вказані у рубриці "Опрацювання першоджерел", що є складовою всіх тем семінарських занять (частина "Завдання до самостійної роботи"). Студент самостійно обирає першоджерела для вивчення і складає їх конспекти. В них мають бути відтворені основні положення прочитаних робіт, а також представлено власне ставлення студента до засвоєного матеріалу. "Захист" конспектів не передбачається, проте, у разі виникнення у викладача питань до їх змісту, студент має бути готовий дати на них відповіді.

На титульній сторінці кожного конспекту вказуються назва першоджерела, його автор і вихідні дані книги; прізвище, ім'я і по-батькові студента; назва факультету; курс і група. Всі конспекти пишуться українською мовою на аркушах формату А4. Обсяг кожного конспекту - не менше 5 сторінок рукописного тексту. Нумерація сторінок проставляється в верхньому правому кутку, починаючи з другої сторінки.

ЛІТЕРАТУРА¹

МОДУЛЬ 1. ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ

1. Александрова О. В. Філософія Середніх віків та доби Відродження: Підручник. - К.: Видавець ПАРАПАН, 2002.
2. Асмус В.Ф. Античная философия: - 3-е изд. - М.: Высшая школа, 2001.
3. Введение в философию: Учеб. пособие для вузов / Авт. колл.: Фролов И. Т. и др. - 3-е изд., перераб. и доп. - М.: Республика, 2003.
4. Горський В.С. Історія української філософії. Курс лекцій: Навчальний посібник. - К.: Наукова думка, 1997.
5. Гусев В. І. Західна філософія Нового часу. XVII - XVIII ст.: Підручник. - 2-ге вид., стереотип. - К.: Либідь, 2000.
6. Історія української філософії: Підручник. - К.: Академвидав, 2008.
7. Історія філософії: Підручник / Ярошовець В.І., Бичко І.В., Бугров В.А. та ін.; За ред. В.І. Ярошовця. - К.: Видавець ПАРАПАН, 2002.
8. Історія філософії: Словник / За заг. ред. В.І. Ярошовця. - К.: Знання України, 2006.
9. Історія філософії України. Навч. посібник і Упорядники М. Ф. Тара-сенко, М. Ю. Русин, А. К. Бичко та ін. - К.: Либідь, 1994.
10. Колпстон Ф. История средневековой философии / Пер. с англ. И. Борисовой: Послесл. М. Гарнцева. - М.: Энигма, 1997.
11. Кондзьолка В. В. Історія середньовічної філософії: Навч. посібник. - Львів: Світ, 2001.
12. Кузнецов В.Н. Немецкая классическая философия: Учеб. / В.Н. Кузнецов. - 2-е изд., испр. и доп. -М.: Высшая школа, 2003.
13. Кушаков Ю.В. Нариси з історії німецької філософії Нового часу: Навчальний посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2006.
14. Нарский И.С. Западноевропейская философия XVII века: Учебное пособие. - М: Высшая школа, 1974.
15. Петрушенко В. Л. Філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти III-IV рівнів акреди-

---

¹ До списку включена лише основна література — підручники, початкові посібники, енциклопедії, словники.

тації. 2-ге видання, виправлене і доповнене. - Львів: Новий світ - 2000, Магнолія плюс, 2003.

16. Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. Навчальний посібник. Видання друге, перероблене та доповнене. - К.: Центр навчальної літератури, Інкос, 2006.
17. Причепій Є.М, Черній А.М., Чекаль Л. А. Філософія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. - К.: Академ - видав, 2006.
18. Федів Ю. О., Мозгова Н. Г. Історія української філософії: Навчальний посібник. - К.: Україна, 2000.
19. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: Підручник / В. Г. Кремін, В. В. Ільїн. - К.: Книга, 2005.
20. Філософія: Навч. посіб. / Л. В. Губерський, І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко та ін.; За ред. І. Ф. Надольнош. - 6-те вид., випр. і доп. - К.: Вікар, 2006.
21. Чанышев А.Н. Курс лекций по древней и средневековой философии: Учеб. пособие для вузов. - М.: Высшая школа, 1991.

МОДУЛЬ 2. ТЕОРЕТИЧНА ФІЛОСОФІЯ

1. Андрущенко В.П., Губерський Л.В., Михальченко М.І. Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія: Підручник для вищих навч. закл. - 3-тє вид., випр. та доп. - К.: Генеза, 2006.
2. Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія. Курс лекцій. - 2-ге вид., випр. і доп. - К.: Генеза, 1996.
3. Введение в философию: Учеб. пособие для вузов / Авт. колл.: Фролов И. Т. и др. - 3-е изд., перераб. и доп. - М.: Республика, 2003.
4. Горак П. Філософія: Курс лекцій - К.: Либідь, 1997.
5. Кохановский В.П. Философия и методология науки: Учебник для высших учебных заведений. - Ростов-н / Д.: Феникс, 1999.
6. Лешкевич Т. Г. Философия науки: традиции и новации: Учебное пособие для вузов. М.: Издательство "ПРИОР", 2001.
7. Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. Навчальний посібник. Видання друге, перероблене та доповнене. - К.: Центр навчальної літератури, Інкос, 2006.
8. Причепій Є.М, Черній А.М., Чекаль Л. А. Філософія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. - К.: Академ - видав, 2006.

9. Філософія: Навч. посіб. / Л. В. Губерський, І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко та ін.; За ред. І. Ф. Надольного. - 6-те вид., випр. і доп. - К.: Вікар, 2006.
10. Філософія. Курс лекцій: Навч. посібник (Бичко І. В., Табачковський В. Г., Горак Г. І. та ін. - 2-е вид. - К.: Либідь, 1994.
11. Філософія: Підручник / Бичко І. В., Бойченко І. В., Табачковський В. Г. та ін. - 2-ге вид., стереотип. - К.: Либідь, 2002.
12. Філософія: Підручник (Г. А. Заїченко, В.М Сагатовський, І. І. Кальний та ін.; За ред. Г. А. Заїченка та ін. - К.: Вища школа, 1995.
13. Філософський енциклопедичний словник / НАН України; Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди / В.І. Шинкарук (голова редкол.). - К.: Абрис, 2002.

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Сутність і структура світогляду.
2. Історичні типи світогляду.
3. Причини виникнення філософії.
4. Історичні форми постановки і вирішення основного філософського питання.
5. Проблема методу у філософії. Діалектика і метафізика.
6. Основні закони діалектики.
7. Структура філософського знання. Логіка, етика, естетика як філософські форми знання.
8. Основні історичні етапи розвитку філософії. Класична і некласична філософія.
9. Місце і роль філософії в житті суспільства і людини. Її основні функції.
10. Загальна характеристика античної філософії.
11. Основні школи і представники досократичної філософії.
12. Філософські погляди Сократа.
13. Філософські погляди Платона.
14. Філософська система Арістотеля.
15. Елліністична філософія (епікуреїзм, скептицизм, стоїцизм).
16. Християнство як світоглядна основа середньовічної філософії.
17. Основні етапи розвитку середньовічної філософії.
18. Патристика (східний і західний варіанти). Вчення Августина Аврелія.

19. Специфіка середньовічної схоластики.
20. Філософські погляди Фоми Аквінського.
21. Філософія епохи Відродження.
22. Натуралістичний і механістичний характер філософії Нового часу.
16. Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. Навчальний посібник. Видання друге, перероблене та доповнене. - К.: Центр навчальної літератури, Інкос, 2006.
17. Причепій Є.М, Черній А.М., Чекаль Л. А. Філософія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. - К.: Академ - видав, 2006.
18. Федів Ю. О., Мозгова Н. Г. Історія української філософії: Навчальний посібник. - К.: Україна, 2000.
19. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: Підручник і В. Г. Кремін, В. В. Льїн. - К.: Книга, 2005.
20. Філософія: Навч. посіб. / Л. В. Губерський, І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко та ін.; За ред, І. Ф. Надольного. - 6-те вид., випр. і доп. - К.: Вікар, 2006.
21. Чанышев А.Н. Курс лекций по древней и средневековой философии: Учеб. пособие для вузов. - М.: Высшая школа, 1991.

МОДУЛЬ 2. ТЕОРЕТИЧНА ФІЛОСОФІЯ

1. Андрущенко В.П., Губерський Л.В., Михальченко М.І. Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія: Підручник для вищих навч. закл. - 3-тє вид., випр. та доп. - К.: Генеза, 2006.
2. Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія. Курс лекцій. - 2-ге вид., випр. і доп. - К.: Генеза, 1996.
3. Введение в философию: Учеб. пособие для вузов / Авт. колл.: Фролов И. Т. и др. - 3-е изд., перераб. и доп. -М.: Республика, 2003.
4. Горак П. Філософія: Курс лекцій - К.: Либідь, 1997.
5. Кохановский В.П. Философия и методология науки: Учебник для высших учебных заведений. - Ростов-н / Д.: Феникс, 1999.
6. Лешкевич Т. Г. Философия науки: традиции и новации: Учебное пособие для вузов. М.: Издательство "ПРИОР", 2001.
7. Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. Навчальний

- посібник. Видання друге, перероблене та доповнене. - К.: Центр навчальної літератури, Інкос, 2006.
8. Причепій Є.М, Черній А.М., Чекаль Л. А. Філософія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. - К.: Академ-видав, 2006.
  9. Філософія: Навч. посіб. / Л. В. Губерський, І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко та ін.; За ред. І. Ф. Надольного. - 6-те вид., випр. і доп. - К.: Вікар, 2006.
  10. Філософія. Курс лекцій: Навч. посібник (Бичко І. В., Табачковський В. Г., Горак Г. І. та ін. - 2-е вид. - К.: Либідь, 1994.
  11. Філософія: Підручник / Бичко І. В., Бойченко І. В., Табачковський В. Г. та ін. - 2-ге вид., стереотип. - К.: Либідь, 2002.
  12. Філософія: Підручник (Г. А. Заїченко, В.М. Сагатовський, І. І. Кальний та ін.; За ред. Г. А. Заїченка та ін. - К.: Вища школа, 1995.
  13. Філософський енциклопедичний словник / НАН України; Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди / **В.І. Шинкарук** (голова редкол.). - К.: Абрис, 2002.

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

Сутність і структура світогляду.

Історичні типи світогляду.

Причини виникнення філософії.

Історичні форми постановки і вирішення основного філософського питання.

Проблема методу у філософії. Діалектика і метафізика.

Основні закони діалектики.

Структура філософського знання. Логіка, етика, естетика як філософські форми знання.

Основні історичні етапи розвитку філософії. Класична і не класична філософія.

Місце і роль філософії в житті суспільства і людини. Її основні функції.

Загальна характеристика античної філософії.

Основні школи і представники досократичної філософії.

Філософські погляди Сократа.

Філософські погляди Платона.

Філософська система Арістотеля.

Елліністична філософія (епікуреїзм, скептицизм, стоїцизм).
Християнство як світоглядна основа середньовічної філософії.
Основні етапи розвитку середньовічної філософії.
Патристика (східний і західний варіанти). Вчення Августина Аврелія.
Специфіка середньовічної схоластики.
Філософські погляди Фоми Аквінського.
Філософія епохи Відродження.
Натуралістичний і механістичний характер філософії Нового часу.

Емпіризм в новоєвропейській філософії (Ф. Бекон, Т. Гобс, Дж.

23. Локк).

Рационалізм в новоєвропейській філософії (Р Декарт, Б. Спіно-

24. за, Г. Лейбніц).

Проблема людини та соціальні ідеали у філософії

25. Просвітництва, Єдність і суперечливість німецької класичної
26. філософії. Філософські погляди І.Канта.

27. Суб'єктивний ідеалізм І. Фіхте. Об'єктивний ідеалізм Ф.

28. Шеллінга. Філософська система Гегеля. Антропологічний

29. матеріалізм Л. Фейербаха. Єдність матеріалізму і діалектики,

30. філософської теорії і практики в філософії марксизму.

31. Становлення неklasичної філософії. Боротьба раціоналізму та
іраціоналізму.

32. Специфіка і етапи розвитку позитивістської філософії.

Філософія життя Фрейдизм і неофрейдизм. Екзистенціалізм.

33. Релігійний напрям у неklasичній філософії (неотомізм,

34. персоналізм).

35. Філософська думка Києворуської доби. Філософія у

36. Києво-Могилянській академії. Філософські погляди

37. Г.Сковороди. Філософія українського романтизму. Українська

філософія ХХ століття. Зміст категорії "буття", її місце у

38. філософуванні. Концепції буття в історії філософії. Категорія

39. субстанції.

40. Філософське і конкретно-наукове розуміння матерії. Рух,

41. простір і час як категоріальні визначення буття. Поняття

42. відображення. Основні рівні і форми відображення. Основні

43. характеристики свідомості, її структура і механізм

44. функціонування.

45. Свідомість індивідуальна, групова, суспільна. Особливості

46. взаємодії суспільного буття і суспільної свідомості. Еволюція

47. поглядів на природу і сутність свідомості в історії філософії та

48. історії науки.

49. Антропоцентризм філософської рефлексії. Співвідношення

50. понять "людина", "індивід", "індивідуальність", "особистість".

Основні концепції походження людини (релігійна, еволюційна,
космологічна).

51. Філософська антропологія як розділ філософського знання.

52

53

54

55. Діалектика свободи і необхідності в життєдіяльності людини. Проблема самореалізації "Я".
56. Життя, смерть і безсмертя як виміри буття людини у світі.
57. Суспільство і природа як синергетичні підсистеми об'єктивної реальності.
58. Проблема побудови теоретичної моделі суспільства (натуралізм, ідеалізм, матеріалізм).
59. Виробництво - основа функціонування суспільства. Види виробництва. Спосіб виробництва матеріальних благ.
60. Джерела і спонукальні сили суспільного розвитку.
61. Єдність і багатоманітність історичного процесу. Проблема періодизації людської історії.
62. Пізнання як відображення і пізнання як ідеальне конструювання дійсності.
63. Суб'єкт, об'єкт і предмет пізнання. Рівні та форми пізнання.
64. Поняття методології і методу пізнання. Класифікація пізнавальних методів.
65. Проблема істини в філософії та науці.
66. Наука як складне соціальне утворення.
67. Філософія і наука: спільне і відмінне.
68. Основні етапи розвитку науки (класична, некласична, постнекласична). Поняття наукової парадигми.
69. Особливості наукового пізнання. Проблема, ідея, гіпотеза, науковий факт, концепція, теорія як форми пізнання.
70. Місце і роль науки у функціонуванні суспільства.

Навчальне видання

Павлов Юрій Валерійович

**Плани семінарських занять з дисципліни
"Філософія" для студентів біологічного
факультету**

**Підписано до друку 18.10.2010. Формат 60х84і/іб. Папір офсетний.
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 1,86. Обл.-вид. арк. 2,0. Тираж 50
прим. Зам. № 23В. ВПВТД ВАТ ПТІ "Київоргбуд". 01010, м. Київ,
вул. Суворова, 4/6**